

MÜASİR KİTABXANALARDA İNFORMASIYA XİDMƏTİNİN TƏŞKİLİNİN ƏHƏMİYYƏTİ

Yaqub Abbasqulu oğlu Səmədov

Dosent,

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

Ağcabədi filialı

yaqub.semedov63@mail.ru

Açar sözlər: *kitabxana, globallaşma, informasiya əsri, kompüterləşmə, bibliografiya*

Ключевые слова: *библиотека, глобализация, информационный век, компьютеризация, библиография*

Keywords: *library, globalization, information age, computerization, bibliography*

Xülasə: Bəşər tarixinə nəzər salsaq, belə bir qanunauyğunluq özünü qabarıq şəkildə göstərir ki, hər bir dövr özünəməxsus mühüm inkişaf prosesi ilə yanaşı, həm də böyük elmi və mədəni əhəmiyyətə malik hadisələri ilə diqqəti cəlb edir. Dünya alimləri XX əsrin sonuncu onilliyindən başlayaraq XXI əsri “kompüterləşmə əsri” və “informasiya əsri” hesab etmişlər. Məlum olduğu kimi, müasir dövrdə kitabxanaların inkişafı informasiya xidmətinin məqsədyönlü təşkilindən daha çox asılıdır. Müasir dövrdə Azərbaycanda kitabxana - informasiya sahəsindən bəhs edərkən bir cəhəti xüsusi vurğulamaq lazımdır ki, bu istiqamətdə mühüm uğurlar əldə edilmişdir. Xüsusən 1998-ci ildə Azərbaycan kitabxana tarixində dönüş mərhələsi hesab olunan “Kitabxana işi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu qəbul olunmuşdur. Ümumiyyətlə, müasir kitabxanalarda elektron resursların yaradılmasını doğuran səbəblər, onun mükəmməl məlumatlarla və zəngin elektron resurslarla təminatını da qaçılmaz edir.

Резюме: Если взглянуть на историю человечества, то такая закономерность отчетливо прослеживается: каждый период привлекает внимание не только своим собственным важным процессом развития, но и событиями большого научного и культурного значения. Начиная с последнего десятилетия XX века, мировые ученые считают XXI век «веком компьютеризации» и «веком информации». Как известно, развитие библиотек в настоящее время все больше зависит от целенаправленной организации информационного обслуживания. Говоря о библиотечно-информационной сфере современного Азербайджана, важно подчеркнуть, что в этом направлении достигнуты значительные успехи. В частности, в 1998 году был принят Закон Азербайджанской Республики «О библиотечном деле», что считается поворотным моментом в истории азербайджанских библиотек. Говоря о библиотечно-информационной сфере современного Азербайджана, важно подчеркнуть, что в этом направлении достигнуты значительные успехи. В целом, причины, побуждающие к созданию электронных ресурсов в современных библиотеках, делают неизбежным и обеспечение их качественной информацией и богатыми электронными ресурсами.

Summary: If we look at the history of mankind, such a regularity is clearly visible that each period, along with its own important development process, attracts attention with events of great scientific and cultural importance. Starting from the last decade of the 20th century, world scientists have considered the 21st century to be the “century of computerization” and the “century of information”. As is known, the development of libraries in the modern era depends more on the purposeful organization of information service. the library and information field in Azerbaijan in modern times, it is necessary to emphasize one aspect that significant successes have been achieved in this direction. In particular, in 1998, the Law of the Republic of Azerbaijan “On Library Work”, which is considered

a turning point in the history of libraries in Azerbaijan, was adopted. When talking about the library and information field in Azerbaijan in modern times, it is necessary to emphasize one aspect that significant successes have been achieved in this direction. In general, the reasons that lead to the creation of electronic resources in modern libraries also make it inevitable to provide them with excellent information and rich electronic resources.

Bəşər tarixinə nəzər salsaq, belə bir qanunauyğunluq özünü qabarıq şəkildə göstərir ki, hər bir dövr özünəməxsus mühüm inkişaf prosesi ilə yanaşı, həm də böyük elmi və mədəni əhəmiyyətə malik hadisələri ilə diqqəti cəlb edir. Dünya alimləri XX əsrin sonuncu onilliyindən başlayaraq XXI əsri “kompüterləşmə əsri” və “informasiya əsri” hesab etmişlər. Bunun əsas səbəbi informasiyanın cəmiyyətin əsas aparıcı qüvvələrindən birinə çevrilməsi, sənaye cəmiyyətindən informasiya cəmiyyətinə sürətli keçidlə əlaqədar idi. İlk kitabxanaların tarixindən 5 min il keçir. Bu beş min ildə milyonlarla oxucuya xidmət edən kitabxanalar öz ilk forma və strukturlarını əsasən saxlamış, ancaq daimi təkmilləşmiş, dövrlə, zamanla ayaqlaşmağa çalışmışlar [6, s.107].

Ulu öndər müstəqil Azərbaycanda kitabxana quruculuğunda mühüm rol oynayan daha bir uğurlu addım ataraq 1995-ci ildə respublikada kitabxana işinin inkişafını ətraflı şəkildə təhlil etməyi Nazirlər Kabinetinə tapşırırdı. Bu göstərişə müvafiq olaraq 1996-cı ildə Nazirlər Kabinetində kitabxana işçilərinin Respublika müşavirəsi keçirildi və orada kitabxana işinin inkişafının yeni istiqamətləri müəyyən olundu, yeni vəzifələr müəyyənləşdirildi. 1998-ci ildə isə Azərbaycan kitabxana tarixində dönüş mərhələsi hesab olunan “Kitabxana işi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu qəbul olunmuşdur [9].

Kitabxana-informasiya sahəsinin inkişafında Prezident İlham Əliyevin 2008-ci il 6 oktyabr tarixli 3072 nömrəli Sərəncamı olduqca mühüm rol oynadı və bu sərəncamla “Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı”ı təsdiq olundu. Sərəncamda xüsusi olaraq qeyd olundu ki, “Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya şəbəkəsinə daxil olan kitabxanaların 90 faizi müasir tələblərə cavab vermir. Bir neçə kitabxana istisna olmaqla, kitabxanaların əksəriyyəti yararsız vəziyyətdədir. Kənd və qəsəbə kitabxana filiallarının 79,2 faizinin sahəsi darısqal olduğundan, oxu zalları təşkil etmək qeyri-mümkündür. Bu səbəbdən əhalinin 66,8 faizi kitabxanalardan istifadə edə bilmir. Mingəçevir, Şəki, Naftalan, Sumqayıt, Yevlax, Şirvan şəhər, Ağcabədi, Astara, Beyləqan, Bərdə, Qazax, Qobustan, Zaqatala, Yardımlı, Lerik, Neftçala, Biləsuvar, Samux, Xaçmaz, Cəlilabad, Ucar, Kürdəmir və digər rayon kitabxanalarının müxtəlif sahələrə aid yeni nəşrlərlə təminatına, fondlarının mühafizəsinə, binalarının əsaslı təmirinə, avadanlıqla təmin edilməsinə və kitabxana-biblioqrafiya proseslərinin avtomatlaşdırılmasına ciddi ehtiyac vardır” [1].

Məlum olduğu kimi, müasir dövrdə kitabxanaların inkişafı informasiya xidmətinin məqsədyönlü təşkilindən daha çox asılıdır. İnformasiyalaşdırılmış cəmiyyətdə, xüsusilə də bu cəmiyyətin əsas atributlarından olan kitabxana işi zamanın tələblərinə uyğun qurulmalı, kompüterləşdirilməli, informasiyalaşdırılmalı və informasiya xidmətinin mərkəzinə çevrilməlidir. Bu isə öz növbəsində, kitabxanaların kompüterləşdirilməsini, kompüter texnologiyasının sürətlə kitabxana işinə tətbiq edilməsini, kitabxanaların, ilk növbədə böyük kitabxanaların regional və qlobal kompüter şəbəkəsinə qoşulmasını tələb edir” [3, s.184-185]. Kitabxanaların xidmət növləri içərisində “kitabxana xidməti”, “biblioqrafiya xidməti”, “informasiya xidməti” həmişə mədəni və elmi səviyyəyə malik insanların diqqət mərkəzində olmuş, bilik və zəka daşıyıcıları kimi nəsil-dən-nəslə ötürülməklə elmi-texniki tərəqqinin sürətlənməsinə xidmət etmişdir” [5, s.81]. Xidmət növlərinə gəldikdə isə zamandan asılı olaraq müxtəlif dövrlərdə fərqli xarakter daşısa da, mahiyyət dəyişmir.

“Kitabxana işi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun 29-cu maddəsində kitabxanaların avtomatlaşdırılmasının hüquqi əsasları müəyyən edilmişdir. Bundan başqa “İnformasiya, informasiyalaşdırma və informasiyanın mühafizəsi” haqqında, “EHM-lər və məlumat bazaları üçün proqramın mühafizəsi” haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanununda informasiya sistemlərinin sənəd bazası kimi kitabxanaların roluna diqqət verilmişdir. Respublika Prezidentinin “Azərbaycanda kitabxanaların fəaliyyətinin yax-

şıləşdırılması” haqqında 21 aprel 2007-ci il tarixli Sərəncamında ölkənin iri kitabxanalarının elektron kataloqu və elektron kitabxanaların müasir standartlar səviyyəsinə qaldırılması da [7, s.87] müasir dövrdə kitabxanaların ictimai həyatda informasiya vasitəsi kimi mühüm rol oynadığını tam şəkildə göstərir.

Müstəqillik illərində respublikamızda milli dəyərlərə söykənən kitabxanaşünaslığın bir elm kimi inkişafı sahəsində ciddi addımlar atılmış, bir çox qiymətli elmi-tədqiqat əsərləri, məqalələr, monoqrafiyalar, dərsliklər meydana çıxmış, yeni ümumbəşəri, dünya kitabxanaşünaslığına söykənən müasir kitabxanaşünaslıq formalaşmağa başlamışdır [4, s. 9].

Kitabxana- informasiya sahəsində əldə olunan dəyişikliklər nəticəsində:

- Kitabxanalar informasiyanı davamlı şəkildə (hər gün, hər saat) təqdim edə bilər;
- İnformasiya təminatı İKT-nin tətbiqi vasitəsilə həyata keçirilir;
- İnformasiyanın çoxistifadəliliyi təmin edilir;
- İnformasiyanın etibarlılığına zəmanət verilir (internetdə toplanmış əksər informasiya massivlərindən fərqli olaraq);
- Qloballaşmanın və informasiyalaşdırmanın tələblərinə tam cavab verir;
- Milli özünəməxsusluğu mühafizə etməklə yanaşı, həm də mədəni yeknəsəqliyi aradan qaldırır [2, s.143- 144].

Azərbaycanda kitabxana-informasiya sahəsində dövlət siyasətini həyata keçirən ən böyük kitabxana M.F. Axundov adına Milli Kitabxanadır. Bu kitabxana Azərbaycanda keçirilən beynəlxalq mədəni tədbirlərin (TÜRKSOY, Humanitar Forum) mərkəzinə çevrilməklə yanaşı, həm də ölkənin mədəni həyatında əvəzsiz rol oynayır. Kitabxana türk dünyasının böyük mütəfəkkiri Nizami Gəncəvinin 870 illiyi, yazıçı, publisist Abdulla Tuqayın 125 illiyi, yazıçı-dramaturq Sabit Rəhmanın 100 illiyinə həsr olunmuş tədbirlər keçirib [8].

Beləliklə, bu qənaətə gəlirik ki, müasir kitabxanalarda elektron resursların yaradılmasına tələbat getdikcə artır. Hər bir istifadəçi öz maraqlarına uyğun olaraq müxtəlif elm sahələrinə aid nəşrlərə və elektron resurslara daha çox üstünlük verir. Ümumiyyətlə, müasir kitabxanalarda elektron resursların yaradılmasını doğuran səbəblər, onun mükəmməl məlumatlarla və zəngin elektron resurslarla təminatını da qaçılmaz edir. Bu baxımdan kitabxanaların müxtəlif elm sahələri üzrə yeni, mükəmməl məlumatlarla və zəngin elektron resurslarla təminatı olduqca zəruridir.

Ədəbiyyat

1. “Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı”. Prezident Sərəncamı. Bakı şəhəri, 6 oktyabr, 2008-ci il № 3072. <https://e-qanun.az/framework/15493>.
2. Cəfərov C. Kitabxana-informasiya xidmətində elektron kataloq. Bakı: Proqres, 2012.
3. Xələfov A. Kitabxanaşünaslığa giriş: Dərslik. H.3. Bakı: BDU nəşriyyatı, 2003.
4. Xələfov A. Kitabxanaşünaslıq fəlsəfəsi. [http:// static. bsu. az/ w19/ pages/ Jurnal, №1, 2008. pdf](http://static.bsu.az/w19/pages/Jurnal,%20№1,%202008.pdf).
5. İsmayılova N. Kitabxanalarda informasiya kommunikasiya texnologiyaları vasitəsilə oxuculara xidmətin təşkili // Kitabxanaşünaslıq və informasiya.– 2017. – № 3(24).
6. Məmmədova S. M. F. Axundov adına Milli Kitabxananın informasiya resurslarının yaradılmasının müasir vəziyyəti //Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya. – 2010.– № 2. – S.107-112.
7. Məmmədova Y. İnformasiya cəmiyyətinin formalaşmasında kitabxanaların rolu //Kitabxanaşünaslıq və informasiya. – 2011.–№ 2(5).
8. Səriyeva İ. Azərbaycanda kitabxana-informasiya sisteminin inkişafına dövlət qayğısı // 15 dekabr 2015-ci il. <https://www.baki-xeber.com/layihe/30682.html>.
9. Tahirov K. Azərbaycanda kitabxana işinin inkişafına Heydər Əliyev qayğısı // Xalq qəzeti.– 2010.– 7 may.–S. 8.